

DE THEOLOGISCHE FACULTEIT AAN DE HOOGESCHOOL.

qu

9u
ook Gun 22 A 47 5
D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE

OVER

DE THEOLOGISCHE FACULTEIT

AAN

DE HOOGESCHOOL.

DOOR

J. H. GUNNING JR.

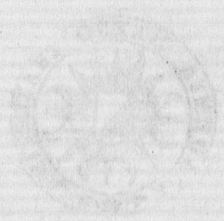
AMSTERDAM,
B. VAN DER LAND.
1874.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Indien de hoogleeraar Chantepie de la Saussaye niet in de vorige maand van ons ware weggenomen, had hij zeker thans voor ruimer of nauwer kring zijn denkbeelden over het voortdurend bestaan der theologische faculteit aan onze hoogescholeu uiteengezet. Behalve dat hij dit voornemen aan vertrouwde vrienden heeft medegedeeld, weten wij bovendien dat deze vraag hem zeer na aan 't hart lag, als voor den Staat van nog meer belang dan voor de Kerk. In de wijze van behandelen zou hij vervulling gegeven hebben aan zijn uitgedrukten wensch: »moge die vraag besproken worden in den geëleveerden geest dien het gewicht der kwestie vereischt, en er van akademische of kerkelijke zijde geen aanleiding gegeven worden om professoren of predikanten te beschuldigen van orationes pro domo te houden.»

Als een van hen die het voorrecht hebben zijn leerlingen te blijven, laat ik hem nu spreken. Dat ik persoonlijk van heeler harte met den inhoud van het volgende instem, doet niet ter zake. Maar ik verzeker dat mijn titel waarheid is. Ik heb mij overal eerbiedig aan zijne denkbeelden, die mij bekend zijn, en waar ik kon

zelfs aan zijne woorden gehouden, zonder de meeningen van anderen te vermelden of te bestrijden. Want niet om volledigheid is 't mij te doen, enkel om de la Saussaye weêr te geven. De voornaamste bronnen voor dit onderwerp zijn: het wezen der theologie, Brief aan den hoogleeraar P. Hofstede de Groot, 1867: en De plaats der theologische wetenschap in de Encyclopedie der wetenschappen, inaugureele redevoering 1872.

Men zal bestrijding lezen van het willen vervangen van de »godgeleerdheid» door »godsdienstwetenschap», dat meer en meer gebruikelijk wordt. Hier is niet slechts kwaestie over een woord of een naam, maar over een gewichtige zaak. Het is namelijk de vraag of de »theologie» al of niet eene wetenschap is, en dus recht heeft om eene faculteit te zijn, d. i. een eigen gebied van wetenschappen te vertegenwoordigen, hebbende een gemeenschaplijk beginsel dat haar van andere wetenschappen niet afscheidt, maar onderscheidt. Zoo ja, dan mag de theologische faculteit, om den wille ook van de volledigheid der universitaire wetenschap, niet afgeschafft worden of men zou tegelijk elke andere faculteit benadeelen. Zoo niet, is zij geen wetenschap, heeft zij geen eigen beginsel, dan vervange men haar, dan alléén, door hetgeen men »godsdienstwetenschap» noemt; een samenvoeging van wetenschappen die geen afzonderlijke faculteit zijn, en tegenover de historie en aesthetiek op den duur hare grenzen niet duidelijk zullen kunnen afbakenen. Men zij zich er dus wel van bewust, wat het in zwang komen van het woord »godsdienstwetenschap» beteekent.

Mijne uiteenzetting in de hierbij volgende bladzijden is beknopt en dor. Ik heb slechts kortelijk aangegeven, in den vorm van samenhangende stellingen, wat de la

Saussaye leert, zonder de bewijsvoeringen op te kunnen nemen, welke in zijn schriften niet ontbreken. Vooral beoordeele men naar mijn afgemeten woorden niet de warmte, de innigheid des geloofs die al wat hij schreef, bezielde. Want voor hem was geloof en wetenschap onafscheidbaar verbonden. De gloed des levens tintelt in al zijn gedachten.

Wat hij over de nu ingediende wet op het Hooger onderwijs zou geoordeeld hebben, make men zelf op. Wij spreken daarover niet. Alleen dit kunnen wij opmerken, dat naar den samenhang zijner overtuigingen op de persoon van hem die onderwijst, alles aankomt. Hier gelijk voor de lagere school hangt van de wettelijke regeling wel iets of veel, maar niet de hoofdzaak af. Het voornaamste is de persoon die haar uitvoert. Geef, zoo het dan niet anders kan, eene wet die den godsdienst blootelijk als een subjectief verschijnsel van 't geestesleven beschouwt, maar tot leeraren mannen die beter weten, en wij zullen een toestand hebben, verre te verkiezen boven eene onberispelijk (dus nog geheel anders dan thans) ingerichte theologische faculteit met leeraren, die de hoogte en den ernst hunner roeping niet zouden beseffen.

Aan volk en gemeente wensch ik de gedachte mijns welbeminden leermeesters te herinneren. Voornamelijk hoop ik, zoo mogelijk, eenige leden van de Tweede Kamer der Staten Generaal er mede te bereiken. Doch ook den wijder kring van hen, die veel meer dan tot nog toe geschied is, van zijn schriften behooren kennis te nemen. De la Saussaye is bij zijn leven veel uit de verte geëerd en als prediker door hen die het leven Gods in 't hart kenden, vooral ook door schamelen, hooggeschat, maar hij is weinig gelezen. Ook deze belemmering telde mede tot den doop der smarten, die hem nood-

zaaklijk is geweest. Er waren vele redenen waarom hij met Ezechiël en anderen de ervaring deelde dat verstandigen zeiden: wij begrijpen u niet, omdat men hem te goed begreep. Het heeft de vurige liefde voor zijn volk en den moed der voortdurende getuigenis bij hem niet gehinderd. Thans is hij gestorven en kan dus voortaan beter leven onder ons. Wat Rückert in een moede-loos oogenblik zong:

Einst, wenn Seele und Leib sich trennen,
 Seht mein Auge noch, und bricht,
 Dasz mein Volk es wird erkennen
 Was es hatte und wusste es nicht —

zal nu, er af gerekend dat zijn volk het nog niet inziet en zijn brekend oog het ook niet aanschouwd heeft, toch in 't vervolg meer en meer voor de la Saussaye passen. Men zal zijn geschriften lezen en den schat, ons daarin door den Heer gegeven, beginnen te waardeeren. Dan zal niet meer noodig zijn wat ik nu doe. Moge men voor dit onderwerp en voor alles waarover zijn profetische geest heeft licht gespreid, zoo spoedig mogelijk naar 's meesters eigen werken grijpen.

's HAGE, Maart 1874.

J. H. G.

Alle godsdienstige belijdenissen, alle kerkgemeenschappen zijn voor den Staat gelijk. Geene van haar mag boven andere eenig voorrecht eischen.

Om deze reden meenen thans de meesten, dat de theologische faculteit aan onze Akademiën behoort afgeschafft te worden. Zóó oordeelen niet alleen zij die om verschil van belijdenis afkeerig zijn van de protestantsche Kerk, ook niet slechts zij die allen godsdienst haten, maar niet minder geloovige protestantsche christenen, wien het ernstig om den bloei der Kerk te doen is. Deze laatsten willen thans de Kerk van elk verband met den Staat losmaken, opdat de Staat, bij benoeming van professoren in de theologie en bij andere gelegenheden, niet naar zijn tegenwoordige onmiskkenbare strekking, ten nadeele van hunne overtuiging werke. Zij willen dan in plaats van de tot hiertoe bestaande godgeleerde akademische faculteit stellen een theologisch seminarie met of zonder dien naam: enkelen onder hen willen een geheele christelijke Akademie, in welke dan natuurlijk de theologische faculteit, als van ouds, zou kunnen blijven bestaan.

Wij zijn van geheel tegenovergestelde meening. Wij

wenschen het behoud der godgeleerde faculteit. Hare inwendige organisatie zou veel verandering eischen: doch daarover spreken wij niet. Wij beperken ons tot de hoofdkwestie.

Drieledig is ons pleitgeding voor 't geen wij wenschen.

I. De Theologie is, zoo goed als elke andere, een zelfstandige wetenschap.

II. Zij is noodig voor den bloei der andere wetenschappen, die aan de universiteit geleerd worden.

III. Hare faculteit te laten bestaan, is niet strijdig met de vrijheid van godsdienst, noch behoeft in tegenpraak te komen met de gelijkheid van alle kerkgenootschappen, welke in ons land gevestigd is.

I.

De theologie is, zoo goed als elke andere, eene zelfstandige wetenschap.

Velen willen de theologie, als een ander Polen, onder de naburige wetenschappelijke mogendheden verdeelen. Alleen de praktische strekking dezer studie, omdat namelijk de Kerk, zoolang ze nog niet in de maatschappij is opgelost, dienaren behoeft van wetenschappelijke vorming, bindt volgens hen samen wat eigenlijk als onderdeel der philologie, historie, physiologie, filosofie, wellicht pathologie, onder deze verschillende vakken behoorde te worden verdeeld. Maar een eigen beginsel, dat noodig is om als zelfstandige wetenschap te bestaan, schrijven zij der theologie niet toe.

Nu erkennen wij voorzeker dat de theologie tot de Kerk behoort. Doch niet blootelijk als dienaar voor praktische doeleinden, neen als zelfsbewustzijn ge-

vende aan de Kerk. De christelijke Kerk staat niet op den bodem des heidendoms, d. i. van den onbewusten godsdienst. Zij wil zichzelf verstaan, zich reenschap geven van de wetten, welke haar beheerschen. Dit streven is wederom bij uitnemendheid praktisch, heeft werkelijk de verst reikende gevolgen, maar deze zijn niet allereerst doel. Het eerste doel is, zich zelf te verstaan, naar de ingeschapen majesteit van haar wezen. Gelijk de christelijke Kerk het zelfsbewustzijn der menschheid is, zoo is de theologie het zelfsbewustzijn der christelijke Kerk, die door aldus zichzelf te verstaan, zich zuivert en verder ontwikkelt.

Meent men nu dat de mensch niet in de zonde gevallen is, dan oordeelt men dat de menschheid van zelve, langs den weg der natuurlijke ontwikkeling, tot haar zelfsbewustzijn komt. Doch in de christelijke Kerk wordt geloofd dat de mensch in de zonde is gevallen, en dus dat de mensch tot zijn waarachtig zelfsbewustzijn niet komt, of m. a. w. dat de Kerk niet ontstaat, dan door rechtstreeksche openbaring Gods in verlossende daad en woord. Daardoor is de christelijke levensbeschouwing specifiek verschillend van de natuurlijke, die overal in de wereld buiten haar geldt. Namelijk de Christen is de ten volle zelfsbewuste mensch, de niet-Christen is het niet. Dit drukt de Kerk uit door te zeggen dat wij in den Heiligen Geest leven, m. a. w. dat de inwoning Gods in den mensch het levensbeginsel der gemeente is. Wel te verstaan, niet de natuurlijke inwoning in den mensch: dan toch zouden wij niet van den Heiligen Geest mogen spreken, omdat door dezen naam juist het onderscheid tusschen het natuurlijke en het geestelijke, hoogere, levensbeginsel gesteld wordt.

De mensch nu, den bodem van zijn eigen wezen in

't geloof peilende, ontvangt een heilige geestdrift, een frisschen levenslust en moed om ook den diepsten grond van de dingen der wereld te kennen. Met andere woorden: hij gelooft aan 't bestaan der theologie, d. i. der kennis van God. Buiten de ervaring des geloofs kan men zich geen andere wetenschap denken dan welke te doen heeft met verschijnselen, en met haar samenhang, doch niet met haar diepsten grond. Want deze diepste grond, zegt men dan, is niet te vinden. IJdel ware zulk een pogen. De idee van God en van zijn betrekking tot de wereld in 't algemeen, tot den mensch in het bijzonder, ligt buiten het gebied der wetenschap, kan dus ook niet dienen als band die de verschillende »theologische» wetenschappen samenhoudt. Deze vallen derhalve uit elkaar, en zoo der philologie, historie, filosofie ten deel. Aldus oordeelt men buiten de geloofs-ervaring om. Maar de mensch die het nieuwe leven der gemeente zelf deelt, ziet eene hoogste Rede in de wereld, die de rede in hem oproept om haar te leeren kennen en hare gedachten na te denken, d. i. om wetenschap te vormen. Het geloof handhaaft allereerst de waardigheid van den mensch zelve, daarna die van zijn hoogste geestesuiting, de wetenschap, als niet slechts verschijnselen, maar de dingen zelve in Gods gemeenschap doorgrondende.

Deze wetenschap is allereerst theologie, gelijk de geschiedenis van alle dieper nadenkende volken toont. Uit haar ontstaan alle andere wetenschappen. Wat echter de christelijke theologie betreft, tot welke wij ons alleen bepalen, men pleegt onrecht jegens haar als men haar den naam Godsdienstwetenschap geeft. Daarmeê toch verklaart men de zon zelve voor te hoog om haar te kennen; slechts hare stralen acht men te kunnen on-

derzoeken. Niet God houdt men voor kenbaar, alleen het verschijnsel van den godsdienst in het menschelijk leven. Hiermede drukt men het religieuse leven tot de laagte van den aanvanklijken, embryonischen, zwevenden toestand terug en verhindert het, tot zelfsbewustheid, tot klaarheid, m. a. w. tot geloof te worden. En toch, eerst door 't geloof is er wetenschap mogelijk, omdat het religieuse bewustzijn alléén zijn voorwerp nog niet kent: eerst door het geloof, d. i. de zelfsbewustheid, wordt het gekend, daar het aanschouwd en waargenomen wordt.

Deze theologie is wetenschap, niet slechts een stichtelijk prediken of fantaseeren, dat voor het gebied der kennis geen waarde zou hebben. Want er is ééne menschelijke natuur met één aan allen gemeenschappelijk waarheidsgevoel en kenvermogen. Deze menschelijke natuur is in haar wezen geest, en aan de wetten des geestes, als hij denkt, beantwoorden de wetten van het buiten ons bestaande als daarmee overeenkomstig. En tevens is de mensch het hoogtepunt der natuur. In hem treffen natuur en geest, het zijn en het denken samen: hij zelf, de mensch, is dus het middelpunt der wetenschap; alle wetenschap is ten slotte eigenlijk verklaring van den mensch. Wat heeft dan nu de theologie, dat haar den naam van wetenschap doet verdienen? Dit, dat haar beginsel is een mensch, DE Mensch Jezus Christus. In Hem openbaart zich God aan den mensch en wordt de mensch in God verklaard. Onze wetenschap is dus niet gebouwd op het religieuse bewustzijn, op een zwevend voorgevoel, maar op den persoon in wien het wezen des menschen gekend wordt. In hem blijkt dat God en mensch niet tegenover elkander staan, omdat God in den mensch geopenbaard is en de mensch den grond van zijn wezen in God heeft, zoodat de godsdienst het specifiek menschelijke in den mensch is.

Zoo heeft de christelijke Kerk een eigen zelfstandig levensbeginsel. Het is de taak der theologische wetenschap, dit levensbeginsel steeds duidelijker en vollediger te beschrijven en in de verschillende theologische leervakken tot gemeenschaplijk middelpunt te stellen. Er is dus eene theologie, en wel eene die niet aan eene onfeilbare Kerk gebonden is, maar zich met de Kerk ontwikkelt, d. i. dus eene protestantsche theologie.

II.

Deze theologie is ook noodig voor den bloei van alle andere wetenschappen, die aan de Universiteit geleerd worden.

Zal wellicht iemand ons, omdat wij ook in de wetenschap den Christus belijden, daarom op dat gebied voor onontvankelijk verklaren? Dit ware hoogst onwetenschappelijk, zoolang niet is aangetoond dat de geestesgesteldheid die wij als het geloof beschreven, met het vormen van grondige wetenschap onvereinigbaar is. Juist het tegendeel daarvan hebben wij bewezen.

Zal dus iemand zeggen: gij hebt geloofsbeweringen in de plaats van wetenschappelijke bewijsvoering gesteld, — dan antwoorden wij dat, naar den aard der zaak, dien wij niet gevolgd slechts, maar aangewezen hebben, wetenschap en geloof als gevolg en oorzaak verbonden zijn. Het kan ons toch niet tot verwijt gemaakt worden, dat wij juist die opvatting van het geloof hebben, bij welke dat geloof in waarheid wetenschappelijk blijkt te zijn, en derhalve die opvatting van theologie bij welke alléén zij een zelfstandige wetenschap kan wezen.

Of zal iemand zeggen: gij gelooft aan rechtstreeksche

Openbaring, en stelt dus uwe theologie buiten de wetenschap, die altijd voortgaat? Wij antwoorden: juist de openbaring, d. i. het openbaar worden van het verborgene, of wel het menschelijk en natuurlijk worden van het goddelijke, maakt de theologie progressief. Juist als het levend water, dat in 't middelpunt is, inderdaad mocht blijken door goddelijken impuls daar gesteld te zijn, ware ook gewaarborgd dat dit water altijd dóór naar alle richtingen, het gansche veld bevruchtend, voort zou vloeien. Want zoo eene openbaring inderdaad van God komt, overstelpt en verstikt zij 's menschen aanleg niet, maar ontboeit en bekrachtigt hem tot omvatting van al wat menschelijk is.

Van zulk eene theologie mogen wij beweerden dat zij ook noodig is voor den bloei van alle andere wetenschappen, die aan de Universiteit geleerd worden.

Er is niet eene enkele wetenschap of het is historisch van haar aan te wijzen, dat zij aan het Christendom, bepaaldelijk aan de protestantsche Kerk, den aanvang der vlucht, die zij sedert nam, te danken heeft. Ook de natuurwetenschappen zijn hier niet van uitgezonderd. Met alle andere wetenschappen staat de theologie in samenhang, kan er niet ééne missen zoo zij zelve wil grondig zijn. Dit een en ander is zoo duidelijk voor ieder die eenigszins met deze studiën bekend is, dat nadere aanwijzing overbodig geacht worden kan. Maar even waar is, dat wederkeerig de kring der universitaire wetenschappen, zoo de theologie daaruit wegviel, geschonden en niet tot één geheel weêr te sluiten zou zijn. Alle wetenschappen des geestes zouden weldra kwijnen, en geene van haar zou den hooger en adel kunnen bewaren die toch levensvoorwaarde voor haar is. Dit is geen afgetrokken bespiegeling, maar feitelijk bewezen waarheid.

In Duitschland b. v. is de theologie aan de universiteiten behouden, in Frankrijk is zij afzonderlijk gesteld. Heeft nu niet de wetenschap over het geheel in Frankrijk een mechanisch-exact, of wel een aan het staatsbelang ondergeschikt, levenloos karakter, ondanks de schitterende gaven van dit volk?

III.

De theologische faculteit te laten bestaan, is niet strijdig met de vrijheid van godsdienst noch behoeft in tegenspraak te komen met de gelijkheid van alle kerkgenootschappen, welke in ons land gevestigd is.

Mits evenredig subsidie gegeven worde aan elke kerk-gemeenschap, die het voor hare soortgelijke instellingen begeert, is het aanhouden van de godgeleerde faculteit aan onze akademiën geen onrechtmatig bevoordeelen van de gereformeerde Kerk. Slechts de afgetrokken logica eischt onweêrlegbaar hare verwijdering: niet het eenvoudig in aanmerking nemen van de door de historie gevormde toestanden. Want ondanks de Grondwet, die immers den feitelijken toestand niet veranderen kan, heeft onze Staat een protestantsch karakter, en ligt dus het bestaan van eene protestantsche faculteit in den aard der historie van Nederland. Wat beteekent het dat Nederland een protestantsche Staat is? Niet dit, dat wij als Protestanten ooit onze Roomsche-Katholieke broeders weder, als Staatskerk, zouden willen overheerschen en dus in den grond de Roomsche kerk-idee huldigen. Niet dit, dat wij deze broeders minder oprecht Nederlanders zouden achten dan onszelve, of eenig voorrecht boven

hen zouden willen genieten. Maar dit, dat het protestantsche beginsel, blijkens de historie, in Nederland inheemsch is en de kracht onzer nationaliteit uitmaakt. Ja het laatste zóó zeker, dat zoo dit beginsel ooit in de protestantsche Kerk, ten gevolge van het overhand nemen van 't ongelooft, zou te loor gaan, het te midden van het waarlijk Nederlandsch Katholicisme zou uitbreken. Want dat het Katholicisme in Nederland, gelijk overal waar het met het Protestantisme worstelt, een frisscher leven heeft dan waar het zonder mededinging heerscht, behoeft geen betoog. Doch wat is dan het protestantsch beginsel? Protest ja, maar niet tegen Rome en bijgeloof; neen tegen zonde en ongelooft, tegen alle »binden van den Heiligen Geest, dat Hij geen zielen zou brengen tot bekeering en geloof,» gelijk het te Spiers is uitgesproken. In dit protestantsch beginsel ligt verfoeiing van elken dwang, ook tegen Roomsche of andere tegenstanders. Want bedroefd en gebonden wordt de Heilige Geest, zoo de Staatsmacht Hem wil steunen: en waarlijk christelijk zou de Staat juist dan zijn, wanneer hij volstrekt het Christendom niet beschermde noch belemmerde. Wat is het protestantsche karakter van den Staat? Niet dit, dat eene der protestantsche confessiën daar heerscht, maar dat gewetensvrijheid, en de vrijheid van belijdenis voor allen geëerbiedigd wordt. De theologische faculteit, welker handhaving wij begeeren, zou dan ook geenszins bepaald Gereformeerd behoeven te zijn. Niet aan een humanitaire godsdienstwetenschap, maar wel aan een waarlijk protestantsche theologische faculteit van eene andere dan hare confessie, zou de Gereformeerde kerk haar bijzonder onderricht tot den dienst der Kerk kunnen aansluiten.

Het protestantsch beginsel is tegen den modernen Staat,

in al die belangrijke opzichten waarin hij een ledige vorm zonder inhoud is, niet gekant. Wij Protestanten kunnen en moeten dus den modernen Staat, niet in onverschilligheid maar in den geloove, aanvaarden. De Katholiek kan, naar den Syllabus, dit niet doen. De Staat — hij vergete het niet — heeft dus te kiezen, ook voor de Universiteit, tusschen het protestantsch beginsel, dat vrijheid eischt voor zich, voor den Katholiek en voor den Staat — en het Roomsche beginsel, dat de Roomsche Kerk over den Staat en over de andere kerk-gemeenschappen wil en moet doen heerschen. Het onzijdigheidsbeginsel toch, waarmeê men dit dilemma zoekt te ontwijken, is uit den aard der zaak, en blijkens de historie ook ónzer dagen, krachteloos, uitgezonderd alleen dáárin dat het onfeilbaar voor het Roomsch-katholicisme den weg baant. Het is de vrucht der Revolutie, die met Kerk en historie breekt, en heeft niets dan den gestolen naam gemeen met de vrijheid en gelijkheid, die vrucht is der ontwikkeling van het christelijk-protestantsch beginsel in de moderne maatschappij.

Op al deze gronden begeeren wij het behoud onzer theologische faculteiten. In de menigte vragen over bijzonderheden, die hierbij in aanmerking komen, treden wij niet. In 't algemeen zeggen wij met Dr. N. Beets (Ernst en Vrede 1854) »Naast de theologische faculteiten aan onze hoogeschoolen, welker opheffing wij niet wenschen, zij er plaats voor privaatinrichtingen en privaet docenten: en de Kerk vrage niet allereerst waar maar wat hare aanstaande leeraren hebben geleerd.» Maar, zoo het schoone denkbeeld van een geheele christelijke universiteit, door sommigen geopperd, voor als nog onuitvoerlijk is, men dwinge althans de Kerk niet,

zich met seminaristische opleiding harer diena-
ren te vergenoegen. Seminariën worden geëischt door
de Roomsche kerk-idee, en kunnen een zeer uitgebreide
geleerdheid kweeken. Maar de protestantsche idee, vrije
lucht, vrijen strijd der overtuigingen willende, eischt
geen gebonden geleerdheid, maar progressieve,
met de atmosfeer van 't gansche menschelijk leven ge-
drenkte, wetenschap. Wij mogen in dezen niet
afvallen van Luther en Melancthon en de
met hen eenstemmige Gereformeerden uit de Hervormings-
eeuw, die voor de opleiding der evangeliedienaren geen
seminariën hebben gesticht, maar vrij universitair onder-
wijs verlangd.

Onze toestanden zijn somber. Voor de naaste toe-
komst kunnen wij, hoe ook het universitair onderwijs
geregeld worde, bij de van partijschap verontreinigde
atmosfeer in Staat en Kerk, weinig goeds voor de the-
ologische wetenschap wachten. Doch wij aanvaarden
dien toestand niet onverschillig of neerslachtig, maar
in den geloove. De ons dierbare theologische weten-
schap heeft — wij hopen het aangetoond te hebben —
een eigen beginsel, door 't welk zij als een organisch
geheel bezielde en van de andere wetenschappen onder-
scheidt, maar tevens met die allen ten innigste ver-
bonden is. Zoo leeft zij, en kan ook door de par-
tijdigste behandeling, ook al wordt zij door de ongunst
der tijden geloochend en op den grond geworpen, niet
sterven. Haar eigen beginsel zal haar ophouden en hand-
haven, want niets sterft dan door zichzelf.

Het voortbestaan der theologische faculteit begeeren
wij als een recht voor de Kerk, want opheffing zou
strijden tegen de haar door de wet gewaarborgde vrij-
heid, daar de protestantsche Kerk niet leven kan zonder

1400 909

verband met een waarachtige, onafhanklijke, wetenschap. Maar niet minder begeeren wij dit voortbestaan in het belang van den Staat, die met het protestantsche beginsel in ons land zijn eigen leven, en ook het heil zijner Roomsch-katholieke onderdanen, dat met het onze ten nauwste verbonden is, bestrijden zou.
